

Universal Journal of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2022 (Haziran/June)

Muhammed Bedirhan, *Vahdet-i Vücûdu Savunmak*

İstanbul: Litera Yayıncılık, 2019, 728 sayfa.

Değerlendiren/Reviewed by

Soner KOCAOĞLU

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı

Phd Student, Ankara University, Institute of Social Sciences,
Department of Sufism, Ankara/Turkey

sonerkocaoglu00@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3712-3859>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap Değerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 24/05/2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 18/06/2022

Yayın Tarihi/Date Published: 30/06/2022

Muhammed Bedirhan, *Vahdet-i Vücûdu Savunmak*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2019, 728 sayfa.

Tasavvufun ilimler arasındaki konumu, şeriat-hakikat ilişkisi bağlamında eşyanın hakikatlerini keşfe dair yöntemi, Tanrı-âlem-insan ilişkisi hakkındaki yorumları tarih boyunca tartışılmalıdır. Zaman içerisinde bu tartışmalar vahdet-i vücûd adı ile bilinen metafizik anlayış etrafında temerküz etmiş, lehte vealeyhte birçok eser kaleme alınmıştır. XIII/XVIII. yüzyılda yaşamış Abdülganî Nâblusî'nin (ö. 1143/1731) vahdet-i vücûd müdafaasını konu edinen bu kitapta ise vahdet-i vücûd üzerindeki tartışmaların tarihsel serüveni ve teorik zemini özet biçimde ele alınarak meseleye dair muhtasar ancak bütüncül bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

Üsküdar Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Muhammed Bedirhan tarafından sekiz yılı aşan bir çalışma neticesinde, doktora tezi olarak hazırlanan bu eser, tasavvufta tartışma literatürü açısından önem arz etmektedir. Araştırmacı, bu kitabında tasavvufun diğer ilimlerle ilişkisini, tartışma konularını ve bu bağlamda oluşan tasavvufi eserlerin tarihi seyrini kronolojik ve sistematik bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Genel anlamda tasavvuf literatürünün teşekkülü ve mahiyeti, özelde ise Abdülganî Nâblusî ekseninde vahdet-i vücûd literatürü hakkında kapsamlı bilgiler vermiştir.

Eser; önsöz, giriş, dört bölüm, sonuç, bibliyografya ve dizinden oluşmaktadır. Giriş kısmında, Nâblusî'nin tasavvuf tarihi içerisindeki yerini belirgin hale getirmek amacıyla tasavvufun hem bir ilim dalı hem de dindarlık modeli oluşuna dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede tasavvufun dindarlık modelleriyle ve şer'î veya felsefi ilim disiplinleriyle ilişkisine, çatışmalarına genel hatlarıyla değinilmiştir. Vahdet-i vücûd eksenindeki tartışmaların, aslında bu problemlerin devamı niteliğinde olduğunun altı çizilmiştir.

Birinci bölümün "Nâblusî'nin Vahdet-i Vücûd Müdafaasının Tarihsel Arka Planı" başlığı altında, Nâblusî'den önceki tartışma, reddiye literatürü ve bu literatürdeki temel konular ele alınmıştır. Bu konular, müelliflerin bağlı bulunduğu gelenekler ve eleştiri metotları dikkate alınarak iki ana grupta tasnif edilmiştir. İlk grupta kelâmcıların ve felsefecilerin rasyonel temelli reddiyelerinden bahsedilirken ikinci grupta selefi akideye mensup din bilginlerinin, fakihlerin ve sûfîlerin eleştirileri incelenmiştir. Bu bölümün son alt başlığı olan "Sûfîlerin Vahdet-i Vücûd Eleştirileri"nde İmâm-ı Rabbânî'nin (ö. 1034/1624) vahdet-i vücûd eleştirisi tafsilatlı bir şekilde ele alınmış, vahdet-i vücûd ile vahdet-i şuhûd arasındaki farklara dikkat çekilmiştir.

İkinci Bölüm'de, reddiye literatüründe vahdet-i vücûda yönelik geliştirilen temel itirazlar ele alınmıştır. Böylece Nâblusî'nin müdafaasının teorik

arka planının daha iyi anlaşılabilmesi hedeflenmiştir. Rasyonel temelli itirazlar; gramatik ve mantıkî problemler ile ontolojik, teolojik ve kozmolojik açıdan ortaya çıkan metafizik problemlerden oluşmaktadır. Şer'î itirazlar ise vahdet-i vücûdun akîdevî ve amelî sonuçları bakımından ilhad, zendeka, bidat ve ibahîlik başlıkları altında incelenmiştir.

Üçüncü bölümün başında Abdülganî Nâblusî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ardından rasyonel temelli itirazlara Nâblusî'nin verdiği cevaplar detaylı şekilde okuyucuya sunulmuştur. "Nâblusî'nin Şer'î Temelli Eleştirilere Cevabı" başlığını taşıyan dördüncü ve son bölümde ise İbn Arabî ve takipçilerine yönelik ilhad, zendeka ve bidat suçlamalarına Nablûsî'nin verdiği cevaplar ortaya konulmuştur.

Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla Nâblusî'nin, XI/XVII. yüzyılın bütünü ve XII/XVIII. asrın da ilk çeyreğinde tasavvufa yönelik itirazların genel bir topografyasını çıkarma gayretinde olduğu söylenebilir. Onun, tasavvufun meşru bir din ilmi ve dindarlık metodu olduğu savına dair eserler yazmasındaki amacı, şer'î ilimler ile tasavvufta keşif yoluyla elde edilen bilgiler arasında çelişki bulunmadığını göstermektir. Kendisi, "tasavvuf müdafii" olarak bir taraftan teorik sorunlar üzerinde yoğunlaşırken diğer taraftan sûfîlerin bazı uygulamalarına yönelik eleştirilerde de bulunmuştur.

Muhammed Bedirhan, Nablûsî'nin tasavvufa yönelik itirazlara cevap mahiyetinde yazdığı eserlerinin kendi içerisinde birkaç gruba ayrılabilceğine dikkat çeker. Bunların bir kısmında müellif, tasavvufun bir ilim olması ile ilgili tartışmaları ele alır ve cevaplar. *et-Tenbîh mine'n-nev'm fi hukmi mevâcîd el-kavm* ve *Envâru's-sülûk fi esrâri'l-mülûk* başlıklı eserler özellikle bu meseleyi konu edinir.

Nâblusî, *el-Vücûdu'l-Hakk ve'l-hitabu's-sıdk, Nuhbetü'l-mes'ele şerhu't-tuh-feti'l-mursele, İzâhu'l-maksûd min maâni'l- vahdeti'l-vücûd, Itlâku'l-kuyûd fi şerhi mir'âti'l-vücûd, ez-Zillu'l-memdûd fi ma'nâ vahdeti'l- vücûd, Katratu semâi'l-vücûd* ve *Nazratu ulemâi's-ş-şuhûd, er-Reddû'l-metîn alâ müntekisi'l-Arif Muhyiddin, el-Kavlü's-sedid fi cevâzi hulfi'l-void ve'r-Reddi ale'r-rumiyyi'l-câhili'l-anîd* gibi eserlerinde ise vahdet-i vücûdla ilgili konuları açıklayıp İbn Arabî'ye yönelik itirazlara cevaplar verir.

Müellif *el-Envarü'l-ilahiyye fi Şerhi'l Mukaddimeti's-Senusiyye, Râihatü'l-cenne Şerhi İzâati't-dücünne, el-Metâlibu'l-vefiyye bi Şerhi'l-Ferâidi's-seniyye* gibi eserlerinde ise vahdet-i vücûda uygun şekilde İslâm akâidini yeniden inşa etmeye, tasavvuf ile Sünnâ akâde arasında teorik olarak bir uyumsuzluğun bulunmadığını kanıtlamaya çalışır. *Cem'u'l-esrâr ve men'u'l-esrâr ani't-ta'ni li sūfiyyeti'l-ahyâr, İzâhu'd-delâlât fi simâi'l-âlât* gibi eserlerini ise semâ, devrân, aşk, şâhid, kerâmet gibi tasavvufî pratiklere yöneltilen eleştirileri cevaplamak için kaleme almıştır. Yazar, vahdet-i vücûdu savunmak için ortaya koyduğu

bütün bu eserlerden ötürü Nâblusî'nin; rasyonel temelli müdafaa yazarları kabul edilen Davud el-Kayserî (ö. 751/1350), Molla Fenârî (ö. 834/1431), Molla Câmî (ö. 898/1492) gibi isimler ile şer'î temelli müdafaa yazarlarından Şa'rânî (ö. 973/1565), Hindî (ö. 975/1567) gibi isimlerin entelektüel vârisi konumunda olduğunu belirtir.

Teşekkül sürecinden itibaren tasavvufa yönelik eleştirilerin ve vahdet-i vücudla daha da tetiklenen tartışmaların odak noktasını anlayabilmek, ilmi disiplinlerin ve hatta tasavvufun kendi içindeki temel farklılıklarını görebilmek bakımında eser, önemli bir başvuru kaynağı hüviyetindedir. Konular, çalışmanın sınırlılıkları dâhilinde kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve çok sayıda kaynağa müracaat edilmiştir. Akıcı dille ortaya konan eserde zaman zaman üç sayfaya kadar uzayan dipnotlar da yer almaktadır. Ancak vahdet-i vücûdun ve inşa edildiği teorik zeminin anlaşılmasındaki zorluk dikkate alındığında bu durum göz ardı edilebilir niteliktedir. Eser, akademik nitelik taşısa da vahdet-i vücûd tartışmalarının geri planı ve tarihi seyri hakkında nitelikli bilgi edinmek isteyen genel okur kitlesine de hitab etmektedir.